

Prospectie en kartering van laat-glaciale en vroeg-holocene sites in de Kempen : resultaten van de boorcampagne 2001

Marijn VAN GILS & Marc DE BIE

1. Voorgeschiedenis en context

Archeologisch onderzoek dat de laatste jaren door het I.A.P. in de Kempen is uitgevoerd, heeft aangetoond dat het steentijdpatrimonium in deze regio erg rijk, op bepaalde plaatsen relatief goed bewaard, en vooral nog grotendeels onbekend is. Deze observaties kunnen onder meer worden afgeleid uit terreinwerk in Weelde, Meer en Bocholt (Verbeek, 1998; De Bie, 2000a,b,c). Anderzijds is evenwel ook gebleken dat de conservatie van dit erfgoed de laatste eeuw erg heeft geleden en ook nu nog wordt bedreigd door vele vormen van menselijk ingrijpen in het landschap.

Uit het spreidingspatroon van de tot hiertoe gekende vindplaatsen is stilaan duidelijk dat de laatpaleolithische en (vroeg-) mesolithische sites meestal op droge, hoger gelegen zandgronden nabij (voormalig) open water te vinden zijn. Waar deze zones nog niet zijn verstoord door landbouwactiviteiten of infrastructuurwerken, gaat het op dit moment vaak om beboste arealen. Tot voor kort werd aangenomen dat dergelijke bosgebieden moeilijk in aanmerking komen voor archeologische prospectie. Uit het recent onderzoek is gebleken dat het met aangepaste boringen en zeven in feite wel kan. Het is intussen ook duidelijk dat deze bossen wellicht nog de best bewaarde sites herbergen. Zij vormen een van de laatste buffers tegen de uitbreidende ingrepen die de voorbije eeuw in het Kempische landschap werden gepleegd. Anderzijds kan ook ondoordachte bosbouw leiden tot nefaste aantasting van dit fragiele patrimonium. Een grondige inventarisatie dringt zich dan ook op om het behoud van dit erfgoed voor de toekomst veilig te stellen.

2. Doelstellingen

In het kader van haar inventarisatieopdracht startte het I.A.P. in 2001 een systematische prospectie en kartering van deze gebieden. De hoofddoelstelling van dit project is het opsporen, waarderen en determineren van laatpaleolithische en (vroeg-) mesolithische sites in de Belgische Noorderkempen, met het oog op beheer en bescherming. Reeds gekende sites maar

vooral ook nieuwe, tot dusver ongekende vindplaatsen worden hiertoe opgezocht. Daarnaast kan dit project een bijdrage leveren tot het debat over de genese en chronologie van de Kempische landduinen. Tenslotte moet het ook verder inzicht verschaffen in het nederzettingpatroon van de betrokken jager-verzamelaargroepen en leiden tot een betere prognose voor de aanwezigheid van steentijdsites bij toekomstige planning van infrastructuurwerken.

3. Projectopbouw

In een eerste fase werden de gekende sites geïnventariseerd in het kader van de Centrale Archeologische Inventaris en werden locaties van potentiële nieuwe sites geselecteerd. Door de grootte van het onderzoeksgebied was het noodzakelijk om te vertrekken van een basis-potentiekaart waarbij diverse cartografische bronnen en inventarissen bijdragen tot een afbakening van de potentieel interessante gebieden. Hierbij fungeerden historische en hedendaagse topografische kaarten, bodemkaarten, bodemgebruikkaarten, hydrografische en geomorfologische kaarten en de inventaris van gekende steentijdsites als leidraad. Voor zover als mogelijk werd van digitale bestanden vertrokken. De kennis van de prehistorische nederzettingpatronen die tot hiertoe werd opgebouwd kon zo worden aangewend om de gebieden met hoge potentie voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites af te bakenen.

Vervolgens werden deze ideeën op het terrein geverifieerd: een groot aantal sondages met de megaboer (doorsnede 20 cm) en bijhorend uitzeven (maaswijdte 3 mm) leidden inderdaad tot het treffen van tot hiertoe ongekende steentijdsites.

In de tweede fase zullen een aantal geselecteerde sites onderwerp worden van waarderingsonderzoek. Door intensievere boorcampagnes wordt het mogelijk om de omvang en de densiteit van de vindplaatsen te bepalen. Ook kan een gedetailleerder inzicht verworven worden in de bewaringstoestand en de geomorfologie. Indien nodig kan een kleinschalige opgraving (slechts enkele vierkante meters) de culturele context determineren.

De informatie die dit waarderingsonderzoek oplevert zal uiteindelijk rechtstreeks in dienst staan van de uitvoering van de derde fase: het opstellen van beschermingsdossiers teneinde dit waardevol deel van ons erfgoed te vrijwaren voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek.

4. Boorcampagne 2001

Tijdens deze campagne werd in het grootste deel van de Antwerpse Noorderkempen en een aanzienlijk deel van de Limburgse Kempen gespeurd naar steentijdsites. Op het terrein werd eerst de bewarings-toestand van de zandruggen gecontroleerd (boringen met pedologische boor of zandguts) en vervolgens gepoogd sites te treffen door middel van opboren en droog uitzeven van sediment.

Positieve resultaten werden tot hiertoe bekomen in een vijftiental zones, die vaak meerdere 'sites' bevatten (bijv. zeven vindplaatsen in de zone rond Opglabbeek Ruiterskuilen/Turfven). Naast een aantal vindplaatsen in de omgeving van plaatsen waar voorheen reeds was opgegraven (ondermeer in de gemeentes Weelde, Lommel, Opglabbeek en Meeuwen), werden een achttal compleet nieuwe zones/sites ontdekt. Deze bevinden zich zowel in de provincies Antwerpen (Arendonk, Postel, Ravels) als Limburg (Neerpelt, Overpelt, As). Meer nog dan de ligging op een topografische verhevenheid bleek de (voormalige) aanwezigheid van water een cruciale factor bij de locatiekeuze voor deze prehistorische verblijfplaatsen. In alle gevallen gaat het om steentijdvondsten in nagenoeg ongestoorde bodems.

Daarnaast bleek tijdens het terreinwerk evenwel dat de vernielende invloed van de mens op het archeologisch erfgoed de laatste decennia zeer intensief is geweest. Naast de gekende effecten van ruilverkaveling en landbouw, hebben vooral recente villawijken en buitenverblijven grote stukken potentieel rijk bosgebied aangetast. Anderzijds kan ook modern bosbeheer nefaste gevolgen met zich meebrengen. Zelfs in de onmiddellijke omgeving van welgekende sites werden ernstige bedreigingen vastgesteld. Er lijkt dus dringend nood aan bescherming van dit weinig zichtbare en dus kwetsbare erfgoed.

5. Literatuur

DE BIE M. 2000a. *Het Steentijdmonument te Meer-Meirberg (Hoogstraten). Archeologisch waarderingsonderzoek, campagne 1999*. I.A.P.-rapport. Asse-Zellik : 22 p.

DE BIE M. 2000b. *Archeologische waardering in het Natuurinrichtingsgebied 'Het Smeethof' te Bocholt. Prospectie en diagnose van een vroeg-mesolithisch site, campagne 2000*. I.A.P.-rapport. Asse-Zellik : 17 p.

DE BIE M. 2000c. Steentijdpatrimonium in Taxandria: een beschadigd verleden met toekomst? In : Bastiaens J. (ed.), *Zand op de schop. Een archeologische kijk op de Kempen*. Heemkundekring Corsendonca. Oud-Turnhout : 5-14.

VERBEEK C. 1998. Recente opgravingen in het "Ruilverkavelingsblok Weelde": Nieuwe epipaleolithische en mesolithische concentraties te Weelde-Eindegoorheide (prov. Antwerpen). *Notae Praehistoricae*, 18 : 93-99.

Marijn Van Gils & Marc De Bie
 Instituut voor het Archeologisch Patrimonium
 p/a Laboratorium voor Prehistorie
 Redingenstraat 16
 B-3000 Leuven
 marijn.vangils@geo.kuleuven.ac.be
 mdebie@vub.ac.be